

YAPIM EKLERİ

YAPIM EKLERİ

►► Eklendiği sözcüğün temel anlamını değiştiren, sözcüğe yeni anlamlar kazandıran eklerdir.

►► Yapım ekleriyle eklendiği sözcük arasında anlamsal bir bağ vardır.

►► Kök hâlindeki bir sözcüğe yapım eki getirilirse o sözcük gövdeye dönüşür.

- uçak → uç - ak
- yolcu → yol - cu

GÖVDE

İsim gövdeleri : İsim ya da fiil köküne isim yapan ek getirilerek yapılır. Yapım eki olarak isim olan sözcükler isim gövdesidir.

KÖK	YAPIM EKİ	İSİM GÖVDESİ
ay	-lık	ay • lik
sev	-gi	sev • gi

Fiil gövdeleri : İsim ya da fiil köküne fiil yapan ek getirilerek yapılır.

KÖK	YAPIM EKİ	İSİM GÖVDESİ
kız	-dır-	kız • dir -
kan	-a-	kan • a -

NOT

Türkçede sözcüklere önce **yapım eki**, sonra **çekim eki** gelir.

kök + yapım eki + çekim eki

► kalem - lik - ten

YAPIM EKLERİ

- İsimden İsim Yapma Ekleri
- Fiilden Fiil Yapma Ekleri
- İsimden Fiil Yapma Ekleri
- Fiilden İsim Yapma Ekleri

İsimden İsim Yapma Ekleri

İsim kök ve gövdelerine gelerek tekrar isim türeten eklerdir.

İsim kök ya da gövdesi	Yapım eki	İsim gövdesi
zeytin	-lik	zeytin • lik
Türk	-çe	Türk • çe
yol•cu	-luk	yolcu • luk

İsimden İsim Yapma Ekleri

-lık (-lik/ -luk/ -lük)	çayırılık, insanlık, gençlik, dostluk...
-lı (-li/ -lu/ -lü)	tuzlu, Bursalı, sulu, soylu...
-sız (-siz/ -suz/ -süz)	parasız, susuz, huysuz, insansız...
-cı (-ci/ -cu/ -cü)	çaycı, futbolcu, bekçi, boyacı...
-daş (-deş/ -taş/ -teş)	vatandaş, soydaş, adaş (addaş), sesteş...
-sı/-si/-su/-sü	çocuksu, erkeksi, ayırıksı, otsu, insansı...
-nci, (-ıncı/-inci/ -uncu/ -üncü)	birinci, ikinci, sonuncu...
-t (-ıt/ -it/ -ut/ -üt)	yaşıt, karşıt, eşit...
-cıl (-cil, -cul, -cül)	insancıl, çağcıl, ölümcül, bencil...
-cık (-cik, -cuk, -cük)	bademcik, arpacık, biricik, kitapçık...
-ga/-ge/-ka/-ke	başka, özge...
-ımsı/-imsi	mavimsi, ekşimsi, acımsı...
-kan/-ken	başkan, erken...
-tı/-ti	gürültü, patırtı, çatırtı, vızıltı...
-sal/-sel	anıtsal, kumsal, duygusal, bilişsel, doğrusal...
-gu/-gü	özgü...
-gıl/-gil	halamgil, Veyselgil, dedemgil...
-ar/-er	birer, beşer, altışar...
-leyin	akşamleyin, geceleyin, gündüzleyin...
-mtırak	yeşilimtırak, ekşimtırak, acımtırak...

NOT

- ▶ Küçültme ekleri de yapım eki olarak kabul edilir.
-ca, -ce
- ▶ derin-ce, büyük-çe, geniş-çe...
- cık, -cik
- ▶ ada-cık, dere-cik, göl-cük; söz-cük, badem-cik, arpa-cık...
- cak, -cek
- ▶ yavru-cak, büyü(k)-cek, çabu(k-cak, oyun-cak...
- (i)msi, -(i)msi
- ▶ mavi-msi, ekşi-msi, ağac-ımsı, pembe-msi...
- (i)mtırak
- ▶ sarı-mtırak, mavi-mtırak, yeşil-imtırak...

İsimden Fiil Yapma Ekleri

İsim kök ve gövdelerinden fiiller yapmak için kullanılan eklerdir.

İsim kök ya da gövdesi	Yapım eki	Fiil gövdesi
kan	-a	kan + a -
az	-al	az + al -
uzak	-laş	uz + a + k + laş -

İsimden Fiil Yapma Ekleri

-k/ -ık/ -ik/ -uk/ -ük	acık-, birik-, gecik-, gözük-...
-la/ -le	başla-, temizle-, suçla-, sula-...
-leş/ -laş	güzelleş-, huysuzlaş-, iyileş-...
-lan/ -len	huyulan-, canlan-, evlen-, kirlen-...
-ar/ -er	sarar-, morar-, ağar-...
-ımsa/ -imse	azımsa-, küçümse-, benimse-...
-al/ -el	azal-, bunal-, körel-, yönel-...
-da/ -de	fısılda-, ışılda-, tıkırda-...
-l (-ıl/ -il/ -ul/ -ül)	doğrul-, durul-, kısal-, sivril-...
-a/ -e	boşa-, kana-, türe-, oyna- ...

Fiilden Fiil Yapma Ekleri

- Fiil kök ve gövdelerinden yeni fiiller türetmek için kullanılan eklerdir.
- Bu ekleri alan sözcüklerden sonra '-mak,-mek' mastar eki getirilebilir.
- Bu ekler sayıca az fakat işlek eklerdir.

Fiil kök ya da gövdesi	Yapım eki	Fiil gövdesi
boz -	-dur-	boz + dur -
piş -	-ir-	az + al -
şasıır -	-t-	şas + ır + t -

Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-t- (-ıt- / -it- / -ut- / -üt-)	yürüt-, sarkıt-, dirilt-, bağirt-...
-l- (-ıl- / -il- / -ul- / -ül-)	veril-, ezil-, yıkıl-, göröl-, soyul-...
-ş- (-ış- / -iş- / -uş- / -üş-)	gölüş-, bağış-, yazış-, ağlaş-, bozuş-...
-n- (-ın- / -in- / -un- / -ün-)	alın-, bilin-, görün-, çekin-...
-r- (-ır- / -ir- / -ur- / -ür-)	çıkır-, gider-, kopar-...
-dır- / -dir- / -tır- / -tir-	aldır-, vurdur-, çektir-, yazdır-...
-i/ -i/ -u/ -ü	kazı-, sürü-...
-ala/ -ele	kovala-, eşele-, ovala-, silkele-, itele-...
-a/ -e	tıka-...

Fiilden İsim Yapma Ekleri

Fiil kök ve gövdelerinden isimler yapmakta kullanılan eklerdir.

Fiil kök ya da gövdesi	Yapım eki	İsim gövdesi
dal -	-gıç	dal + gıç
bildir -	-ge	bildir + ge
tapın -	-ak	tapın + ak

Fiilden İsim Yapma Ekleri

-gın (-gin/ -gun/ -gün/ -kın/ -kin/ -kun/ -kün)	durgun, ölgün, seçkin, yatkın...
-gaç/-geç/-kaç/-keç	süzgeç, yüzgeç, kısaç...
-gıç/-gıç/-guç/-güç	dalgıç, sorguç, bilgiç, başlangıç...
-m, (-ım/-im/ -um/ -üm)	ölüm, bakım, bilim, yazım...
-ı (-i/ -u/ -ü)	yazı, ölü, sıkı, tartı...
-n (-ın/-in/-un/-ün)	akın, dizin, tütün, yığın, yayın...
-k (-ık/-ik/-uk/-ük)	kırık, delik, tarak, bozuk, ezik...
-kı/-ki/ -ku/ -kü -gı/ -gi/ -gu/ -gü	bitki, tutku, atkı, vergi, sezgi, yazgı...
-gan/-gen/-kan/-ken	kaygan, sürüngen, unutkan, çalışkan...
-ıntı/ -inti/ -untu/ -üntü	kırıntı, alıntı, kuruntu...
-r (-ar/-er/-ır/-ir/-ur/-ür)	okur, yazar, düşünür...
-ıcı/-ici/-ucu/-ücü	satıcı, alıcı, yazıcı, kesici, sıkıcı...
-inç/-inç/ -unç/ -ünç	gölünç, korkunç, basınç...
-tı/-ti/-tu/-tü	karartı, kaşıntı, uzantı, belirti, bağırıtı...
-maç/-meç-	yırtmaç, almaç, bulamaç, demeç...
-man/-men	şişman, öğretmen, eğitimci, yönetmen...
-alak/-elek	asalak, çökelek, yatalak...
-ca/-ce	söylence, düşünce, güvence, sakınca...
-aç/-eç	kaldıraç, sayaç, sarkaç, süreç, büyüteç...
-ga/-ge	bilge, bölge, dalga, gösterge, süpürge...
-ak/-ek	uçak, yatak, barınak...
-a/-e	doğa, oya, dize, süre...
-anak/-enek	olanak, barınak, gelenek, görenek...
-t	anıt, binit, geçit...
-ç	gölünç, inanç, sevinç, usanç...

NOT

Fiilimsi ekleri de fiilden isim yapan ek olarak kabul edilmektedir.

► Farklı ülkeleri gezmek insanın hayata bakışını değiştirir.

► Gelen insanları tanıyor musunuz?

► İki genç, sokaktan koşarak geçti.

tartış	→	tart - ış
kıraç	→	kır - aç
yedişer	→	yedi - şer
kuzey	→	kuz - ey
fırıldak	→	fırıl - dak
erdem	→	er - dem
şırıl	→	şır - ıl
toplum	→	toplu - m
uzman	→	uz - man
iyimser	→	iyi - mser
somut	→	som - ut
ayraç	→	ayır - aç
bitki	→	bit - ki
tütün	→	tüt - ün
gelin	→	gel-in
uysal	→	uy - sal
dile	→	dil - e
ödev	→	öde - v
ılık	→	ılı - k
ışık	→	ışı - k
dergi	→	der - gi
besle	→	bes(i) - le
benze	→	ben(i)z - e
kavşak	→	kav(u)ş - ak

Birden Çok İşlevde Kullanılan Ekler

"-r/-ar/-er/-ır/-ir/-ur" Ekleri

Marketten kardeşlerine birer çikolata aldı.

Ağaçların yaprakları erken sarardı. (sarı+ar)

Ünlü yazar fuarda kitaplarını imzalayacak.

Çantada ne var ne yoksa masaya çıkar.

Çocuklar, tahtadaki resme dikkatlice bakar.

"-n/-ın/-in/-un/-ün" Ekleri

Bugün evin önü gerçekten de çok kalabalıktı.

Dolma kalemın çok güzelmış.

Çocuklar, hemen yanıma gelin.

Bu yayın öğretmen ve öğrencilerce çok beğenildi.

Benim sözlerimden hemen alındı.

"-a/-e" Ekleri

Ablam az önce servise binerek okula gitti.

Herkes bu konuyu öğrenе.

Ben sana burada oyna, dememiş miydim?

Hemen duvardaki bu deliği tıka.

"-m/-ım/-im/-um/-üm" Ekleri

Evim iş yerine çok yakındır.

Benim kitapları nereye koydun?

Sabah erken kalkmayı seviyorum.

Bilim alanında yeni gelişmelere imza atıldı.

Ben iki yıldır bu okulda öğrenciyim.

"-ı/-i/-u/-ü" Ekleri

Evi dün akşamki yangında hasar görmüş.

Kitabı bir iki gün içinde okuyacağını söyledi.

Defterdeki yazı çok güzeldi.

Ben gelene kadar tahtanın boyasını kazı.

"-k /-ık/-ik/-uk/-ük" Ekleri

Gel artık, sana vereceğim haberler birikti. (isimden fiil yapma eki)

Çıkarken binada yanık lamba bırakmayın. (fiilden isim yapma eki)